

Joseph E. Stiglitz, Columbia Üniversitesi'nde Profesör ve Nobel Ekonomi Ödülü sahibidir. Son yayımlanan Serbest Düşüş: Serbest Piyasalar ve Küresel Ekonominin Batışı kitabı Fransızca, Almanca, Japonca ve İspanyolca bulunabilir.

JOSEPH E. STIGLITZ

Euroyu **kim kurtarabilir?**

Kamu sektöründe bugün yapılan kısıntılar, dünün hovardalık sorununu çözmez, sadece ekonomileri daha derin durgunluklara iter. Avrupalı liderler bunu biliyor. Büyümeye ihtiyaç duyduklarını biliyorlar. Fakat **bugünün sorunları ile ilgilenip, büyüme için bir formül bulmak yerine,** geçmiş hükümetlerin neler yapmaları gerektiği hakkında vaaz vermeyi tercih ediyorlar.

İşler tam da daha kötüye gitmesi mümkün değilmiş gibi gözükürken, gitmişe benziyor. Euro Bölgesi'nin görünürde "sorumlu" üyelerinden bazıları bile daha yüksek faiz oranları ile karşı karşıya. Atlantik'in her iki yakasındaki ekonomistler artık yalnızca euronun kurtulup kurtulmayacağını değil, çöküşünün mümkün olan en az çalkantıya yol açmasının nasıl sağlanacağını tartışıyor.

Avrupalı siyasi liderlerin, euronun ayakta kalmasına bütün adanmışlıklarına rağmen, tek para biriminin işe yaraması için ne gerektiğini iyice kavrayamadıkları giderek bariz hale geliyor. Euro oluşturulduğunda hâkim olan görüş, gereken tek şeyin mali disiplin olduğuydu. Hiçbir ülkenin bütçe açığı veya kamu borcu, GSYİH'sine göre fazla büyük olmamalı. Fakat İrlanda ve İspanya'nın, hızla büyük açık ve yüksek borç rakamlarına dönüşüveren bütçe fazlaları, düşük borçları vardı. Bu yüzden Avrupalı liderler artık Euro Bölgesi'ne üye ülkelerin kontrol etmeleri gereken unsurun cari açık olduğunu söylüyor.

EKONOMİK KRİZLERİN ORTAK NOKTASINI BULMA ARAYIŞI

Bu durum da, kriz devam ettikçe küresel yatırımcıların güvenli sığınağının yıllardır devasa cari açığı bulunan Amerika Birleşik Devletleri olması merak uyandırıyor. Peki, Avrupa Birliği "iyi" cari açıklar (bir hükümetin elverişli bir iş ortamı yaratması, doğrudan yabancı sermaye yatırımı girişi sağlaması) ile "kötü" cari açıkları birbirinden nasıl ayırt edecek? Kötü cari açıkların önlenmesi, özel sektörde, euronun getirilmesi sırasında revaçta olan neoliberal ve tek pazar doktrinlerinin ifade edeceğinden çok daha büyük müdahale gerektirir.

İspanya'da örneğin, para özel bankalardan özel sektöre aktı. Böyle mantıksız bir bolluk, hükümeti ister istemez kamu yatırımını kısmaya zorlamalı mıdır? Bu, hükümet hangi sermaye akışlarının (diyelim ki gayrimenkul yatırımının) iyi olduğuna, böylelikle vergilendirilmesi veya engellenmesi gerektiğine karar vermeli anlamına mı geliyor? Bence bu akla yatkın, fakat bu gibi politikalar AB'nin serbest piyasa savunucuları için nefret edilen bir şey olmalı.

Açık, basit bir cevap arayışı, dünyanın dört bir yanındaki mali krizlerin ardından gelen tartışmaları anımsatıyor. Her krizden sonra, bir sonraki krizin yanlış ya da en azından yetersiz olduğunu kanıtlayan bir açıklama ortaya çıkar. 1980'lerin Latin Amerika krizi aşırı borçlanma yüzünden çıkmıştı ama bu Meksika'nın 1994 krizini açıklayamadı, bu yüzden o kriz tasarruf eksikliğine bağlandı.

Ardından yüksek tasarruf oranları bulunan Doğu

Asya geldi, bu yüzden yeni açıklama "yönetişim" oldu. Ama bu da, dünyadaki en şeffaf yönetim tarzına sahip olan İskandinav ülkeleri birkaç yıl önce bir kriz yaşadıklarında pek az anlam ifade etti.

İlginç şekilde, bunların hepsinde ve 2008 krizinde ortak bir nokta var: Mali sektörler kötü davranış sergiledi, kredibiliteyi değerlendiremedi ve riski yapmaları gerektiği şekilde idare edemedi.

KRİZ EURO OLSA DA, OLMASA DA YAŞANACAKTI

Bu sorunlar euro olsun veya olmasın meydana gelecekti. Ama euronun varlığı, hükümetlerin buna cevap vermesini daha güçleştirdi. Sorun yalnızca euronun düzeltme için kilit araçlardan iki tanesini (faiz oranı ve döviz kuru) ortadan kaldırması ve onların yerine bir şey koymaması veya günümüzün zorlukları işsizlik, büyüme ve mali istikrar olduğu halde Avrupa Merkez Bankası'nın enflasyon üzerine odaklanma buyruğu değil. Tek pazar, ortak bir mali makam olmadan vergi rekabetini, yatırımı çekmek ve AB sathında serbestçe satılabilecek üretimi artırmak için dibe doğru hızlı bir yarışın, önünü açtı.

Dahası, serbest emek dolaşımı, insanların kendi ebeveynlerinin borçlarını ödeyip ödememeyi seçebildiği anlamına geliyor. Genç İrlandalılar, ülkeyi terk ederek, hükümetlerinin üstlendiği ahmakça banka kurtarma yükümlülüklerini ödemekten kaçabilirler. Emeği getirinin en yüksek olduğu yere taşıdığı için elbette ki göçün iyi bir şey olması gerek. Fakat bu türde bir göç verimliliği baltalıyor.

Göç, tabii ki Amerika'yı tek para birimi olan bir tek pazar olarak işleten düzeltme mekanizmasının bir parçasıdır. Daha önemli olan ise yüksek işsizlikle yüzleşen eyaletlere, onlara ilave vergi geliri tahsis ederek yardım eden federal hükümetin rolüdür ve pek çok Almanın nefret ettiği sözde "transfer birliği"dir.

NASİHAT AVRUPA'NIN SORUNLARINI ÇÖZMEZ

ABD, rekabet edemeyen eyaletlerde tamamen nüfus azaltılmasına gitmesini kabul etmeye de hazır. Bazıları, Amerikan şirketlerinin bu eyaletlerden senatörleri daha ucuza satın alabileceği anlamına geldiğine dikkat çekiyor. Peki, verimlilik yönünden geri kalan Avrupa ülkeleri, nüfus azalmasını kabul etmeye hazır mı? Ya da başka bir deyişle, altın standardında başarısız olan ve euroda başarısız olmakta olan bir süreç, "dâhili" devalüasyonun acısıyla yüzleşmeye hazır mı?

Avrupa'nın kuzey ülkelerinde olanlar, diğerleri üzerinde etkili disiplin uygulanması halinde euronun işleyeceği iddialarında haklı olsalar bile (ki bence haksızlar), kendilerini bir ahlak oyunu ile kandırıyorlar. Güneyli komşularını mali hovardalıkla veya İspanya ve İrlanda örneğinde olduğu gibi neye yol açacağını öngörmeden serbest piyasaların hüküm sürmesine izin vermekle suçlayabilirler. Fakat bu, günümüzün sorununu ele almıyor. İster özel ve ister kamu sektörünün yanlış hesaplarının sonucu olsun muazzam büyüklükteki borçlarla, euro çerçevesi içinde başa çıkılmalı.

Kamu sektöründe bugün yapılan kısıntılar, dünün hovardalık sorununu çözmez, sadece ekonomileri daha derin durgunluklara iter. Avrupalı liderler bunu biliyor. Büyümeye ihtiyaç duyduklarını biliyorlar. Fakat bugünün sorunları ile ilgilenip, büyüme için bir formül bulmak yerine, geçmiş hükümetlerin neler yapmaları gerektiği hakkında vaaz vermeyi tercih ediyorlar. Bu nasihati veren kişi için tatmin edici olabilir ama Avrupa'nın sorunlarını çözmez ve euroyu da kurtarmaz.

Telif Hakkı: Project Syndicate, 2010.
www.project-syndicate.org

Verimlilik yönünden geri kalan Avrupa ülkeleri, nüfus azalmasını kabul etmeye hazır mı? Ya da başka bir deyişle, altın standardında başarısız olan ve euroda başarısız olmakta olan bir süreç, **"dâhili" devalüasyonun acısıyla yüzleşmeye hazır mı?**